

Янишевський Олексій Ерастович

150 років з дня народження

Янишевський Олексій Ерастович
– вчений-невропатолог, психіатр,
творець клініки нервових хвороб
Одеського університету та
засновник болгарської клінічної
невропатології.

Народився 12 квітня 1873 р.
у сім'ї відомого вченого
математика Ераста Петровича
Янишевського.

Родина Янишевських – видатна династія польських професорів та викладачів Казанського університету. Крім Олексія Ерастовича, відома ще двома синами-вченими:

Михайло Ерастович Янишевський (1871–1949) – геолог та палеонтолог, доктор геолого-мінералогічних наук.

Дмитро Ерастович Янишевський (1865–1925) – вчений ботанік, морфолог рослин.

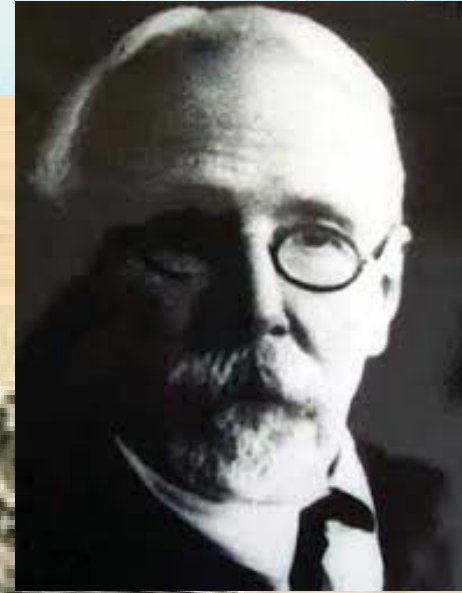
Середню освіту О. Е. Янишевський отримав спочатку в Пермській, а потім в 3-й Казанській гімназії, де в 1892 р. закінчив курс з золотою медаллю.

У 1897 р. закінчив медичний факультет Казанського університету з такою ж нагородою.

До 1901 р. працював ординатором у психіатричній клініці, якою керував професор Н. М. Попов.

Займався невропатологією в нервовому відділенні Казанської губернської земської лікарні. З 1898 по 1903 рр. викладав у земській фельдшерській школі, читаючи курси з догляду за нервовими і душевними хворими.

Попов Н. П.

У 1903 р. під керівництвом Попова захистив дисертацію «О комиссуральных системах волокон мозговой коры (мозолистое тело, передняя спайка и Давидова лира)».

Янишевському також належить цікава публікація по патопсихологічному аналізу творчості письменника Леоніда Миколайовича Андрєєва.

Янишевский А. Е. Герой рассказа Леонида Андреева «Мысль» с точки зрения врача-психиатра / А. Е. Янишевский. – Казань, 1903. – 31 с.
Шифр: 29/4982

Янишевский А. Е. О комиссуральных системах мозговой коры (Мозолистое тело, передняя спайка и Давидова лира) / А. Е. Янишевский. – Казань, 1902. – 222 с.
Шифр: 134/223

У 1903 р. по запрошенню свого вчителя проф. Попова О. Е. Янишевський переїхав в Одесу, де став асистентом кафедри систематичного і клінічного вчення про нервові і душевні хвороби Одеського університету. Тут він приймав ділову участь в завершенні побудови клініки нервових хвороб, її обладнанні – інвентар, бібліотека, наукові прилади. Багато часу присвятив виготовленню патологічних і гістологічних препаратів нервової системи. В якості приват-доцента читав курси: анатомо-фізіологічний вступ до курсу нервових хвороб, загальна діагностика нервових хвороб. У 1916 р. став надштатним екстраординарним професором, а у 1918 р. – штатним екстраординарним професором і директором клініки.

Вигляд головного корпусу Медичного факультету на початку ХХ ст.

В Одесі, вчений працював головним чином, у галузі неврологічної семіотики. Лише одна робота була анатомічної спрямованості.

У 1909 р. вперше описав відомий нині в літературі під його ім'ям «хапальний рефлекс». Вказавши на зв'язок рефлексу з ураженнями лобової частки мозку, він зазначав подібність патологічного рефлексу з рефлексом новонароджених.

У 1918 р. вийшов перший підручник професора — «Симптоматология заболеваний нервной системы».

Перший склад кафедри неврології і психіатрії медичного факультету Одеського університету (директор професор М. М. Попов), 1907 р. Сидять (зліва направо): асистент О. Е. Янишевський, ординатор А. І. Павлов, ординатор Г. І. Маркелов, асистент В. М. Образцов. Стоять (зліва направо) ординатор Р. П. Сапожников, ординатор Є. А. Шевальов, лікар М. Б. Шапіро

Окрім викладацької діяльності Олексій Ерастович керував науковими заняттями молодих лікарів, що проходили спеціалізацію в нервовій клініці, читав лекції з дитячої психології на Одеських фребелівських курсах.

Серед досягнень одеського періоду важливим є відкриття у 1912 р. санаторію для нервових та душевно хворих.

Янишевский А. Е. Психология детского возраста. Записки по лекциям, читанным проф. А. Е. Янишевским на Одесских Фребелевских курсах, учрежд. С. А. Верцинской в 1915-16 учебн. году / А. Е. Янишевский. – [Одесса] : Гринер, [б. г.] – 63 с.

Шифр 14/2317

На початку 1920 р. О. Е. Янишевський опинився у вигнанні (офіційно – «вибув у наукове відрядження»).

В Софійському університеті в Болгарії вчений став засновником кафедри нервових хвороб медичного факультету, яку очолював з 1922 по 1933 рр. Від нього бере початок клініко-морфологічне спрямування болгарської невропатології

Софійський університет

У болгарський творчий період Олексій Ерастович в основному вивчає клінічні прояви хронічної стадії епідемічного енцефаліту: в 1925 р. він описує дистонічний феномен при піднятті рук догори (симптом *protraction linguae*), в 1926 - протракцію язика.

У 1924 р. Янишевський у "Press medicul" описує новий патологічний рефлекс, який він назвав бульдожим. Рефлекс проявляється у тонічному скороченні м'язів щелепи, що зумовлює стиск щелепи у відповідь на роздратування будь-яким предметом губ, ясен, твердого піднебіння. Вчений спостерігав бульдожий рефлекс при паркінсонізмі та поразці задніх відділів лобової частки.

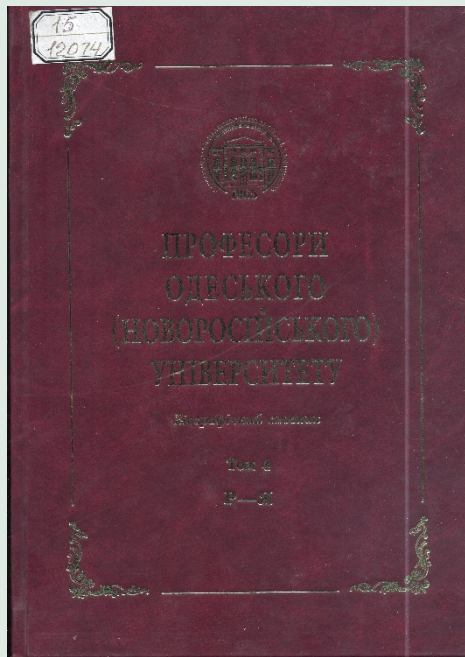
Результатом дослідження летаргічного енцефаліту в період його епідемічного поширення (1924-1925 рр.) стала монографія - «Encephalitis lethargica. Сонный энцефалит. По наблюдениям в клинике нервных болезней Софийского университета». (София, 1925. 100 с.)

Олексій Ерастович також автор двох підручників, які були надруковані болгарською мовою. У вступі до підручника «Симптоматология на заболяванията на нервната система» (София, 1923, 176 с.) він писав: «Выпуская свой учебник ... на болгарском языке, я подвергнул переработке его русское издание. <... Цель издания – дать возможность моим слушателям в Болгарии иметь краткий учебник, где излагаются сведения о патологических явлениях в нервной системе, необходимые для исследования нервно-больного». Потім побачив світ «Учебник по нерви болести. Патология на органическите процеси въ периферичната и централна нервна система» (София, 1929, П, 212 с.).

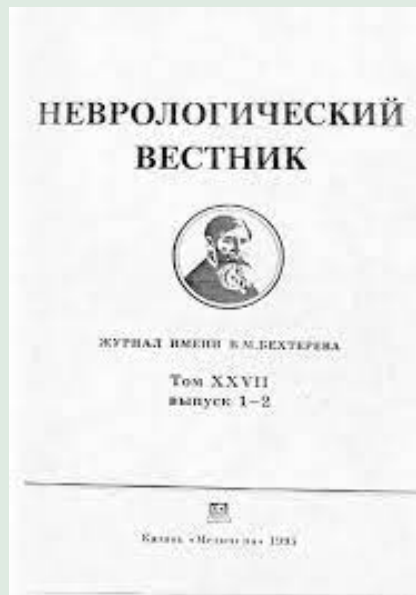

Література про О. Е. Янишевського:

Васильев К. К. Янишевський Олексій Ерастович / К. К. Васильев // Професори Одеського (Новоросійського) університету : біогр. словник / ОНУ імені І. І. Мечникова, Наукова б-ка ; відп. ред. В. А. Сминтина ; заст. відп. ред. М. О. Подрезова ; авт. вступ. ст. В. М. Хмарський ; упоряд. та бібліогр. ред.: В. П. Пружина, В. В. Самодурова. – Вид. 2-ге, доп. – Одеса : Астропринт, 2005. – Т. 4 : Р - Я. – С. 494-498.

Шифр 15/12046

Архангельский Г. В. А. Э. Янишевский – основатель болгарской невропатологии / Г. В. Архангельский // Неврологический вестник. – 1995. – Т. 27, вып. 1-2. – С. 67–69.

Курако Ю.Л. Південноукраїнська (одеська) наукова школа невропатологів і нейрохірургів / Ю.Л. Курако, О.С. Сон., Одеський державний медичний університет // Міжнародний неврологічний журнал. – 2005. – № 3. – С. 54–57.

Стоянов А. Н. Становление и развитие одесской неврологии / А. Н. Стоянов, Т. Н. Муратова // Міжнародний неврологічний журнал. – 2015. – № 7. – С. 149–155.

Помер Олексій Ерастович Янишевський 9 жовтня 1936 р. в Софії. Був похований на Центральному Софійському кладовищі.

Двома роками раніше, у 1934 р. від отруєння грибами померли його дружина та молодший син Михайло.

- *Старший син Янишевських – Андрій, який народився в Одесі і помер в Софії, був відомим болгарським геологом. В «Енциклопедия България» (1996) розміщені дві статті про Янишевських – про батька та сина.*

Основне значення А. Е. Янишевського для невропатології - створення передумов виникнення експериментальної стереотаксичної нейрохірургії та розвиток симптоматології ураження головного мозку (опис хапальних рефлексів як симптому ураження лобової частки та псевдобульбарного паралічу).

